

УДК 811.161.2'243

Стадній А. С., Зозуля І. Є.

ПІСЛЯТЕКСТОВІ ЗАВДАННЯ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Основним принципом вивчення української мови для іноземних громадян у вищих технічних навчальних закладах є професійно орієнтований підхід. Встановлено, що важливим у процесі вивчення української як іноземної є правильний підбір тексту на актуальну тему та комплекс передтекстових та післятекстових завдань. Післятекстові поділяємо на завдання: на розуміння тексту, лексико-граматичні, на компресію тексту, творчі. Такі завдання сприяють формуванню в іноземних студентів навичок професійного мовлення, умінь роботи з науковим текстом, що містить терміни певної галузі, збагаченню усного й писемного мовлення фаховою лексикою, використанню отриманих професійних і лінгвістичних знань на практиці, особливо під час виконання творчих завдань. Різномірні завдання змотивують іноземців до навчальної діяльності та допоможуть кожному вдосконалювати та розвивати знання й вміння.

Ключові слова: післятекстові завдання, фаховий текст, українська мова як іноземна, професійно орієнтований підхід, завдання на розуміння тексту, лексико-граматичні вправи, завдання на компресію тексту, творчі завдання.

Вивчення української мови як іноземної на основному етапі у вищих навчальних закладах є професійно спрямованим. Фахові тексти відіграють надзвичайно важливу роль у процесі вивчення української мови як іноземної на основному етапі навчання, оскільки сприяють формуванню як професійних, так і мовних та мовленнєвих компетентностей. Іноземні студенти повинні мати достатній рівень знань із мови, щоб здобувати вищу освіту в українському виші, задля комунікації з викладачами та студентами, самоосвіти та комфортного життя в чужій країні.

Особливості викладання фахової української мови як іноземної у ВНЗ досліджували Н. Бабич, С. Воробйова, Т. Касьяненко, Л. Колодіна, І. Кочан, З. Мацюк, Г. Онуфрієнко, Н. Станкевич, Г. Тохтар та інші. Специфіка професійно орієнтованого читання ставала предметом дослідження О. Балахонова, Л. Добровольської, Г. Барабанової, З. Кличнікової. Типологію передтекстових та післятекстових завдань під час вивчення української мови як іноземної аналізував Б. Сокіл, російської мови як іноземної – Л. Крючкова, В. Морозов та інші.

Об'єктом дослідження є професійно орієнтований текст, на основі якого студенти вивчають мовні процеси та явища.

Метою статті є аналіз та розробка різних типів післятекстових завдань, визначення їхнього місця в процесі вивчення української мови як іноземної.

Під час викладання української мови іноземцям викладачі використовують комунікативний, функціонально-стилістичний, лінгвокраїнознавчий та професійно-орієнтований підходи [5]. Важливим у процесі вивчення української як іноземної є правильний підбір тексту на актуальну та цікаву тему. На першому курсі використовують здебільшого науково-популярні адаптовані тексти, зміст яких зрозумілий іноземним студентам, оскільки містять загальнонаукову термінологію й обмежену кількість вузькофахових термінів. Студенти старших курсів, в яких сформований словник фахових термінів, працюють із неадаптованими автентичними фаховими текстами власне наукового підстилю. Такі тексти допоможуть студентам ознайомитися з новою інформацією зі спеціальності, вивчити нову термінологію, зрозуміти особливості наукового стилю, збагатити словниковий запас, розвинути граматичні вміння, навички читання.

Для кращого розуміння тексту іноземцям пропонують комплекс передтекстових завдань, які готують студентів до сприйняття власне наукової інформації. Здебільшого це завдання, пов'язані з вивченням нових слів та словосполучень, підбором синонімів-антонімів, аналізом невідомих граматичних конструкцій та інші. Після читання тексту студенти виконують післятекстові завдання, які є предметом нашого дослідження. Такі вправи "заохочують студентів до спілкування, критичного аналізу ситуації та сприяють переходу від контрольованого мовлення до вільної бесіди на задану тематику" [5].

Усі післятекстові завдання поділяємо на три групи.

1. Завдання, що допомагають перевірити розуміння студентами фахового тексту, серед яких найпоширенішими є:

- короткі або повні відповіді на поставлені викладачем запитання за текстом, які можуть стосуватися основної інформації або деталей;
- вибір правильного твердження, що відповідає змісту;
- складання запитань до тексту;
- знаходження в тексті певних фактів, які демонструють уміння студентів орієнтуватися в тексті та практично використовувати отриману інформацію;
- поєднання початку речення з однією із запропонованих кінцівок;
- виконання тестових завдань;
- пошук зайвого слова;
- запис речень у правильній послідовності, яка відповідає змісту тексту;

- доповнення тексту додатковою інформацією, яку на перших етапах виконання таких завдань пропонує викладач, а потім студенти знаходять в інтернеті або в друкованій літературі самостійно;
- розв'язування кросвордів.

Зауважимо, що після виконання запропонованих завдань викладач визначає рівень розуміння студентами наукового тексту: фрагментарний – студенти розуміють у кожному абзаці ключові речення і фрази та смислові зв'язки між ними; загальний – розуміння тексту; рівень повного розуміння – розуміння і змісту, і емоційно-оцінного забарвлення; критичного – розуміння ідейно-тематичного змісту.

Виконуючи перераховані завдання, студенти вчаться швидко знаходити потрібну інформацію та використовувати її на практиці задля розв'язання проблемних ситуацій, удосконалюють основні види мовленнєвої діяльності: і читання, і говоріння, і письмо, які роблять процес навчання динамічним, цікавим та ефективним.

2. *Лексико-граматичні завдання*, які сприятимуть розвитку словникового запасу, вдосконалюватимуть граматичні вміння й навички, серед яких такі вправи:

- складання речень із запропонованих слів;
- виписування з тексту антонімів / синонімів до поданих слів;
- складання запитань до виділених слів і частин речення;
- підбір означень до ключових понять;
- визначення пропущеного слова в правильній граматичній формі;
- виписування певних частин мови або слів у певній граматичній формі;
- визначення предикативної основи речення;
- складання речень за певними синтаксичними моделями;
- редагування речень – виправлення лексичних і граматичних помилок.

Типологія цих вправ залежить від змісту тексту. Так, наприклад, говорячи про 5G, активно використовуємо дієслова майбутнього часу, оскільки це технологія майбутнього, та прикметники й прислівники вищого й найвищого ступенів порівняння, які характеризують нову технологію. Принагідно варто пояснити відмінності між значеннями ступенів порівняння, особливості творення вищого й найвищого, адже якщо студент не розуміє цієї теми, йому буде важко осмислити переваги 5G над 4G. Лексико-граматичні завдання покликані на фаховому матеріалі продемонструвати особливості української мови, а також підготувати студента до швидшого та якіснішого розуміння інформації зі спеціальності.

3. *Завдання на компресію тексту*. На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційне поле перенасичене. Щохвилини у світі з'являються нові винаходи, розробки, інновації. Тому завдання сучасного ВНЗ незалежно від профілю навчання – ознайомити студентів із науковими основами фаху та навчити працювати з інформацією, здобувати знання. Сучасний фахівець має вміти швидко знайти потрібну інформацію, опрацювати й використати її на практиці. Іноземці мають навчитися виконувати цю роботу чужою для них мовою. Компресія спрямована на те, щоб виокремити найсуттєвішу інформацію і представити її в потрібному вигляді. Студентам пропонуємо виконати такі завдання:

- записати основну інформацію з частини тексту чи всього тексту;
- поділити текст на смислові частини, з кожної виписати найважливішу інформацію;
- визначити мікротеми;
- скласти план тексту;
- визначити і записати проблематику тексту, використовуючи конструкції типу: у тексті йдеться, тема тексту стосується, наведено приклади;
- написати конспект.

Такі завдання вчать студентів виокремлювати основну інформацію та фіксувати її в потрібному вигляді для подальшого використання та опрацювання.

4. *Творчі завдання*. Наприкінці вивчення теми пропонуємо іноземним студентам різні творчі завдання, які передбачають і використання отриманих теоретичних знань, і практичне застосування лексико-граматичних умінь, і розвиток мислення, яке допоможе розгорнути згорнуту методом компресії інформацію для розв'язання конкретної проблеми:

- скласти монолог/діалог із теми;
- написати повідомлення, есе;
- підготувати презентацію;
- дібрати ілюстрації до тексту;
- написати лист винахіднику.

Творчі завдання сприяють розвитку критичного мислення, зв'язного мовлення, самостійності, вчать практично використовувати та інтерпретувати здобуті знання, залучають до навчального процесу всіх студентів.

Кількість, типи та особливості використання завдань на занятті залежать від теми професійно орієнтованого тексту. Так, вивчаючи тему “Радіохвилі”, пропонуємо іноземним студентам інженерних спеціальностей такий комплекс вправ.

Завдання 7. Прочитайте текст. Напишіть до нього простий номінативний план.

Радіохвилі – це електромагнітні коливання, здатні поширюватися в просторі з дуже великою швидкістю (300 000 км/с). Їх ще називають електромагнітними хвилями. Світло через свої дуже схожі властивості також

належить до електромагнітних хвиль. Тобто Сонце можна розглядати як дуже потужний генератор електромагнітних хвиль. Генератори електромагнітного поля, які випромінюють радіохвилі, здатні переносити в просторі не тільки енергію поля, а й будь-яку інформацію, закодовану у формі хвилі. Завдяки цій особливості можливе існування таких звичних для нас речей, як радіо, телебачення, інтернет, мобільний зв'язок і т.д.

Радіохвилі характеризуються такими параметрами, як частота, довжина хвилі та її форма. Вони вільно проходять (поширюються) через повітря й вакуум. Якщо на шляху радіохвилі стоїть металевий дріт або антена, то хвиля віддає частину енергії провіднику, створюючи в ньому електричний струм. Завдяки цій особливості здійснюється бездротова передача різної інформації на відстань. Однак при зіткненні радіохвилі з предметом частина її енергії відбивається. Завдяки цій властивості електромагнітних хвиль працює радіолокація.

Енергія, що переноситься радіохвилями, залежить не тільки від потужності генератора, що викликає хвилі, але й від відстані. Тобто потужність енергії, що передається до якогось приймача радіохвиль (антени або іншому провіднику), залежить здебільшого від відстані до генератора й від його потужності. Отже, і можлива дальність передачі інформації за допомогою електромагнітних хвиль буде тим більшою, чим більшою є потужність генератора.

Здатність поширення радіохвиль також залежить і від параметрів самої хвилі, таких як частота і довжина хвилі. Радіохвилі здебільшого поширюються недалеко від поверхні Землі. Наша планета з позиції електрики є не дуже хорошим провідником, але все ж провідником. Таким чином, частина енергії хвиль поглинається ще й поверхнею Землі. Ступінь поглинання безпосередньо залежить від довжини хвилі і її частоти. Чим вищою є частота і меншою довжина хвилі (ці параметри, до речі, взаємопов'язані), тим більше енергії поглинає наша планета під час її передачі на відстань [3].

Завдання 8. Дайте відповіді на запитання.

1. Що таке радіохвилі? Як їх ще називають?
2. Чи належить світло до електромагнітних хвиль?
3. Що здатні переносити генератори електромагнітного поля?
4. Якими параметрами характеризуються радіохвилі?
5. Завдяки якій властивості електромагнітних хвиль працює радіолокація?
6. Від чого залежить енергія, що переноситься радіохвилями?
7. Де здебільшого поширюються радіохвилі?
8. Чи є наша планета хорошим провідником з погляду електрики?

Завдання 9. Виписуйте із тексту всі слова з частиною радіо- та електро-. Складіть із 3 виписаними словами речення та запишіть їх.

Завдання 10. Виправте лексичні та граматичні помилки в реченнях.

1. Місяць можна розглядати як дуже потужний генератор електромагнітних хвиль.
2. Генератори електромагнітного поля, які випромінюють радіохвилі, мають змогу переносити в просторі лише енергію поля.
3. Радіохвилі практично не проходять крізь повітря і вакуум.
4. При зіткненні радіохвилі з предметом частина її енергії губиться.
5. Енергія, що переноситься радіохвилями, залежить тільки від відстані.
6. Можлива дальність передачі інформації за допомогою електромагнітних хвиль буде тим меншою, чим меншою є потужність генератора.
7. Радіохвилі здебільшого поширюються далеко від поверхні Землі.
8. Степінь поглинання енергії поверхнею Землі не залежить від довжини хвилі та її частоти.
9. Чим нижчою є частота й більшою довжина хвилі, тим більше енергії поглинає наша планета під час її передачі на відстань.

Завдання 11. Вставте в речення пропущені слова та словосполучення, користуючись довідкою. За потреби змінійте граматичну форму слів та словосполучень.

1. Радіохвилі ще називають
2. Світло через свої дуже схожі ... також належить до електромагнітних хвиль.
3. Генератори електромагнітного поля випромінюють
4. Якщо на шляху радіохвилі стоїть ... або антена, то хвиля віддає частину енергії провіднику, створюючи в ньому
5. При зіткненні радіохвилі з предметом частина її ... відбивається.
6. Потужність енергії, що передається до якогось ... радіохвиль (антени або іншому провіднику), залежить здебільшого від ... до генератора й від його потужності.
7. Радіохвилі здебільшого поширюються недалеко від поверхні
8. Ступінь ... безпосередньо залежить від довжини хвилі і її частоти.

Довідка: електричний струм, Земля, енергія, властивості, поглинання, приймач, металевий дріт, електромагнітні хвилі, відстань.

Завдання 12. Поділіть текст на логічні частини. Визначте мікротеми і запишіть.

Завдання 13. Підготуйте інформацію та презентацію про класифікацію радіохвиль та особливості їхнього поширення.

Висновки. Отже, вдало підібраний текст, різнорівневі завдання, творча співпраця викладача і студента полегшують сприйняття нової інформації, мотивують іноземців до активної взаємодії під час навчальної діяльності, спонукають студентів розвивати здібності, вміння, збагачувати знання, бути активним учасником освітнього процесу, а не пасивним спостерігачем.

Використана література:

1. Крючкова Л. С., Мошинская Н. В. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному : учебное пособие. Москва : ФЛИНТА : Наука, 2017. 480 с.
2. Морозов В. Э. Методика урока русского языка как иностранного. Учебно-методическое пособие по преподаванию русского языка в инокультурной среде. 2-е изд., испр. Москва : Издательство ИКАР, 2017. 228 с.
3. Радіохвилі: визначення. URL: <http://mojaosvita.com.ua/fizuka/radioxvili-viznachennya/> (дата звернення: 26.02.2019).
4. Сокіл Б. Дотекстові та післятекстові вправи: типологія та особливості побудови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 196–203.
5. Зозуля І. Є., Стадній А. С. Фахові терміни на уроках української мови як іноземної. Збірник наукових праць. Серія : Педагогічні науки. Випуск LXXVI. Том 1. Херсон, 2017. С. 129–131.

References:

1. Kriuchkova L. S., Moshchynskaia N. V. Prakticheskaia metodyka obucheniya russkomu yazyku kak ynostrannomu : uchebnoe posobyie. Moskva : FLYNTA : Nauka, 2017. 480 s.
2. Morozov V. E. Metodyka uroka russkoho yazyka kak ynostrannoho. Uchebno-metodycheskoe posobyie po prepodavaniyu russkoho yazyka v ynokulturnoi srede. 2-e yzd., yspr. Moskva : Izdatelstvo YKAR, 2017. 228 s.
3. Radiokhvyli: vyznachennia. URL: <http://mojaosvita.com.ua/fizuka/radioxvili-viznachennya/> (data zvernennia: 26.02.2019).
4. Sokil B. Dotekstovi ta pisliatekstovi vpravy: typolohiia ta osoblyvosti pobudovy. *Teoriia i praktyka vykladannia ukraïnskoi movy yak inozemnoi*. 2011. Vyp. 6. S. 196–203.
5. Zozulia I. Ye., Stadnii A. S. Fakhovi terminy na urokakh ukraïnskoi movy yak inozemnoi. Zbirnyk naukovykh prats. Seriiia : Pedahohichni nauky. Vypusk LXXVI. Tom 1. Kherson, 2017. S. 129–131.

Стадній А. С., Зозуля І. Е. Послетекстовые задания во время профессионально ориентированного чтения на занятиях по украинскому языку как иностранному

Основным принципом изучения украинского языка для иностранных граждан в высших технических учебных заведениях является профессионально ориентированный подход. Определено, что важным в процессе изучения украинского как иностранного является правильный подбор текста на актуальную тему и комплекс предтекстовых и послетекстовых заданий. Среди послетекстовых выделяем задания: на понимание текста, лексико-грамматические, на компрессию текста, творческие. Такие задания способствуют формированию в иностранных студентов навыков профессиональной речи, умений работы с научным текстом, содержащим термины определенной сферы, обогащению устной и письменной речи профессиональной лексикой, использованию полученных профессиональных и лингвистических знаний на практике, особенно при выполнении творческих заданий. Разноуровневые задания мотивируют иностранцев в учебной деятельности и помогут каждому усовершенствовать и развивать знания и умения.

Ключевые слова: послетекстовые задания, профессиональный текст, украинский язык как иностранный, профессионально ориентированный подход, задания на понимание текста, лексико-грамматические упражнения, задания на компрессию текста, творческие задания.

Stadnii A. S., Zozulia I. Ye. Post-text tasks during professionally-oriented reading on the lessons of the Ukrainian language as a foreign

Professionally oriented approach is the basic principle of studying Ukrainian language for foreign citizens in institutions of higher technical education. The correct selection of text on an actual topic and a complex of pre-text and after-text tasks is known as the important thing in studying Ukrainian as a foreign language. After-text tasks are divided into the next ones: the text understanding, lexical and grammatical, text compression and creative. Such tasks contribute to the formation of professional language skills of foreign students, the ability to work with scientific text containing the terms of a particular industry, the enrichment of oral and written speech by professional vocabulary, and the use of professional and linguistic knowledge obtained in practice, especially in fulfilling creative tasks. Multi-level tasks will give reasons for foreigners to study better and will help them to improve and develop their knowledge and skills.

Key words: after-text tasks, vocational text, Ukrainian as a foreign language, professionally oriented approach, tasks for text understanding, lexical and grammatical tasks, text compression tasks, creative tasks.